

többféle interaktív feladatot tudunk készíteni, és mentorunkat is megismertetni alternatívákkal. Úgy vélem, a közös munka is gyorsabban tud haladni, ha nem a mentor feladata még azt is bemutatni, hogy milyen programokat tudunk használni, elég, ha csak a tárgyi tudásunkat kell bővítenie, csiszolgatnia.

Érdekes ötlet volt Gergelyné Bodó Mária tanárnő részéről, hogy a szabadulószoza programot helytörténeti téma feldolgozására használjuk. Így készült el a Szeged 1848–49-es eseményeit bemutató szabadulószoza. Tanárnő adta a témát és minden forrást, hogy megismerhessem a témakört. A szabadulószoza napló jellegű keretét én találtam ki. Azért választottam ezt a formát, mert nekem nem állt rendelkezésemre az adott témát feldolgozó film, hiszen ez korabeli helytörténeti téma, pedig a jó oktatófilm, pár perc alatt nagyon sok ismeretet át tud adni a nézőnek. Így választottam a lenyíló ablakok, fülek technikáját. Tanárnő segítségével sok korabeli rajzot, festményt, térképet és zenei anyagot helyeztem be a szabadulószozába, hogy ne unalmas olvasmányként, hanem érdeklődést felkeltő színes »tananyagként« ismerhessék meg a diákok az adott helytörténeti korszakot.<sup>5</sup>

Összefoglalásként említem, hogy mindkét tanárjelölt digitális feladataival kapcsolatban a gyerekek általában azt mondták, játékosan tudtak tanulni a modern technikával, és ez így nagyon érdekes volt. Fodor Roxána és Rada Beáta 20–20 órát dolgozott a szabadulószoza elkészítésével, de ennek segítségével ők maguk is figyeltek a helytörténetitananyag-átadás szépségére.

Gergelyné Bodó Mária

## „Szekszárd, ahol élünk” – Monográfia és honismereti munkafüzet

### Várostörténeti monográfia a tolnai megyeszékhelyről

Három évvel ezelőtt jelent meg V. Kápolnás Mária szerkesztésében *Szekszárd, ahol élünk – Várostörténet mindenkinek* címmel a tolnai megyeszékhely történetét a legkorábbi időktől kezdve egészen a közelmúltig tárgyaló monográfia (Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szekszárd, 2018. 388 oldal). A kötet fülszövegében is megfogalmazott célkitűzése mindenekelőtt az volt, hogy tudományos-ismeretterjesztő jelleggel, a város történetének egyes korszakait kiválóan ismerő és kutató szakemberek bevonásával egy olyan közérthető munka szülessen meg, amely széles olvasóközönség érdeklődésére tarthat számot. Ennek megfelelően a könyv összesen kilenc nagyobb fejezete levéltárosokból, muzeológusokból, geográfusokból és történészekből álló szerzőgárda munkájának eredménye.

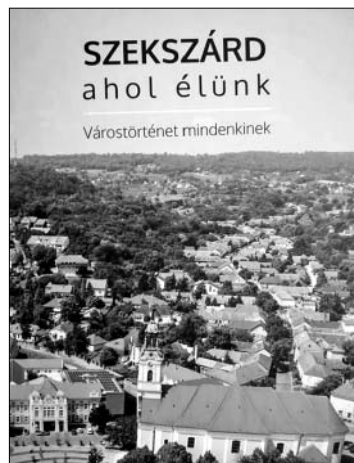
Az első – *Táj és természet* címszó alatti – fejezetet Oroszi Viktor György geográfus-környezetkutató jegyzi. A fejezet a terület földrajzi környezetének és a térség geológiai és domborzati viszonyainak bemutatásával indul, utalva többek között a felszín alsó-pleisztocén kori vörösiszap-tartalmára, amelyre a későbbiekben a szekszárdi kerámiaipar alapozhatott, továbbá arra, hogy a térség kiemelkedően gazdag lőszertartalma kedvezett a híres

5 Íme az eredmény: <https://view.genial.ly/5fcfc18b185a0d0d977cf5b2/presentation-szeged-1848-49-ben>

szekszárdi borvidék létrejöttének. Emellett a szerző kitér az ember tájalakító munkájára, a neolitikumi megtelepedéstől felvéve a fonalat, az ártéri gazdálkodáson és Duna-szabályozáson, a szőlőtermesztés érdekében történt erdőkivágáson át, egészen a XX–XXI. századi úthálózatok, lakó- és ipartelepek kialakításának bemutatásáig. A fejezetben ismertetésre kerül továbbá a térség éghajlata, valamint vízrajzi és talajadottságai, feltárva az áradások és erózió okozta nehézségeket. Az egységet a térség gazdag állat- és növényvilágának bemutatása zárja.

A megyeszékhely és környezetének régészeti emlékeit Ódor János Gábor, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum igazgatójának tollából ismerheti meg az olvasó. A szerző egyebek mellett kitér a térség első ismert, közel tízezer évvel ezelőttre datálható településére, ismerteti az újkőkori termelői gazdálkodást folytató civilizációkat, valamint betekintést enged a fémkorszaki kultúrák sokszínűségébe (táplálkozás, gazdálkodás, temetkezés, anyagi kultúra stb.). Áttekintést ad továbbá a római határvidéken elterülő provincia leletanyagáról, kiemelve a térség határvidék funkciójából fakadó szerepét, valamint a vallástörténeti és temetkezési szokásokhoz kapcsolódó emlékeket. Emellett a fejezetben egyetemes történelmi közegbe ágyazva a népvándorlás korának térségre vonatkozó hatásai részleteiben is olvashatók az eddig feltárt leletanyagra alapozva, így például a hunok és germán törzsek temetkezési szokásai, hadfelszerelése, vagy a népcsoportok életmódjának változásai. Zárásként a szerző a honfoglalás kori szórvány sírleletek számbavételére vállalkozott.

Kronologikusan továbbhaladva Szekszárd történelmének vizsgálatában, a középkori viszonyokat *Szent Istvántól Mohácsig* tárgyaló fejezetet Várady Zoltán, a Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltárának igazgatója jegyzi. A szerző az írott források alapján leszögezi, hogy Szekszárd már I. Béla uralkodását megelőzően is létezett a pécsvárad apátság birtoktesteként. A továbbiakban röviden bemutatásra kerülnek I. Béla király életének mozaikjai: családi kapcsolatai, hercegsége (*ducatus*), a személyéhez kapcsolódó, a *Képes Krónikából* jól ismert „*korona és kard*” jelenet, valamint uralkodásának egyes részletei. Élettörténetének rövid áttekintését az általa 1061-ben alapított szekszárdi Benedek-rendi apátság kiemelt volta indokolta, s fontosságának megfelelően a bencés apátság, valamint uradalmának és a XI. századi apátsági birtokok népeinek tagozódása is ismertetésre kerül. A szerző továbbá kitér a városnév eredetére és történelmi közegbe ágyazva mutatja be I. Béla utódainak Szekszárddal való kapcsolatát, hangsúlyozva a város védőszentjének, Szent Lászlónak máig jelentős tiszteletét. Emellett kiemeli, hogy a város és az apátság története a XIII. századtól egyre inkább összefonódott, valamint bemutatja a tatárjárás okozta veszteségeket, így az apátság pusztulását, amely azonban a királyi kegyuraságnak köszönhetően már közvetlenül a tatárjárás után visszanyerte súlyát. A szekszárdi apátság így a Benedek-rendi tevékenységnek megfelelően az egyházi szertartások lebonyolítása mellett szerepet játszott az oktatásban, a betegek gyámolításában, valamint konventje a XIII. század második felétől kiemelkedő hiteleshelyi tevékenységet is folytatott. Ennek okán nem meglepő, hogy a fejezet áttekintést ad az apátság középkori tisztségviselői karáról is. A szerző folyamatában mutatja be Szekszárd mezővárossá válását, valamint a várak, falvak és mezővárosok gyarapodó számának bemutatásával szemlélteti, hogy a térség a Hunyadi- és Jagelló-korban is a fejlődés jeleit mutatta.



A szekszárdi apátság és vár történelmének részleteit Vizi Márta, a Wosinsky Mór Megyei Múzeum régész-főmuzeológusa jóvoltából ismerheti meg az olvasó. Az apátsági templom alaprajzának bemutatása mellett sort kerít a templomhoz tartozó XI–XII. századi kőfaragványok teljességre törekvő leírására is. Mindemellett a szerző a legújabb régészeti fel-tárások alapján kitér a templomhoz tartozó gótikus kápolnára, valamint áttekintést ad az épületegyüttes melletti Árpád-kori temetőről és leletanyagáról. A fejezet következő sza-kasza betekintést nyújt a térség Árpád-kori és középkori településszerkezetébe, valamint a korabeli társadalom életmódjába. A szerző ezenfelül az írott források felhasználása mel-lett a képi ábrázolásokra (pl. térképek, miniatúrák) támaszkodva mutatja be a középkori apátság erősítésével létrejött vár történetét, egészen a XIX. századig, a vár helyén felhúzott megyeháza felépítéséig. Végül ismerteti a közelmúltban a várral kapcsolatban végzett ré-gészeti kutatásokat és azok eredményeit.

A Sudár Balázs történész-turkológus által jegyzett fejezet Szekszárd és környéke török kori történetébe enged betekintést. A fonalat az 1540-es évektől felvéve kerül bemutatásra a térség, amely a Buda alá rendelt első szandzsákként működött, később Szekszárd egy kisebb igazgatási egység (*nahije*) központja lett. A szerző kiemeli, hogy a terület az 1550-es évekre vált békésebbé az oszmán-törökök dunántúli terjeszkedésének következtében, amellyel párhuzamosan közigazgatási átalakulás is zajlott: Szekszárd és térsége egy lett a dél-du-nántúli szandzsákok közül. Emellett megállapítja, hogy a város XVI. századra datálható felemelkedését – habár szandzsákközpontként sem volt a térség legjelentősebb települése – leginkább a meglévő várának köszönhetette, feladata ugyanis elsősorban a dunai hadiút vé-delme volt. A fejezetből emellett megismerhetjük a kis kiterjedésű szekszárdi szandzsák és vára tisztségviselőinek tevékenységét, a birtokstruktúra jellemzőit, keresztény és muszlim társadalmát. Kiderül továbbá, hogy a tizenöt éves háború komolyan érintette Szekszárdot és környékét, s a szerző két XVII. századi írott forrást, Heinrich Ottendorf és Evlia Cselebi leírásait összevetve ad képet a várról, a korabeli településszerkezetéről és főleg a muszlim la-kosságot kiszolgáló intézményrendszeréről (mecset, dzsámi, fürdő, boltok, karavánszeráj).

Szekszárd és a térség történelmét az oszmán-török fennhatóság alóli felszabadulásától az 1848/49-es szabadságharcig Cserna Anna nyugalmazott levéltáros, tanácsos ismerteti. A szerző a XVIII. századi események bemutatásakor nagy hangsúlyt fektet a szekszárdi apátok, különösen Mérey Mihály tevékenységére, akiknek köszönhetően benépesedett, majd folyamatosan fejlődött a város. Emellett Szekszárd XVIII. századi lakosságának fele-kezeti és nemzetiségi megoszlását is felvázolja, s kitér a mezőváros igazgatására, a társada-lom életmódjára. A város további fejlődését a megyeszékhelyi rang elnyerése (1779) és járá-si központként való funkcionálása garantálta. Folyamatosan gyarapodott a lakosságszám, amelynek társadalmi tagozódásáról, valamint felekezeti és nemzetiségi hovatartozásáról is képet kapunk a XIX. század első felére vonatkozóan. Mindemellett a szerző részleteiben is betekintést nyújt a XVIII. század végi tűzvészt követő városrendezési munkálatokba, és a városbeli céhek működésébe. A *Reformkori pillanatok* címszó alatt a helyi konzervatív és ellenzéki körök politikai csatározásain túl olvashatunk a reformkor szekszárdi eredmé-nyeiről, például a kaszinóegylet, a takarékpénztár, a város első nyomdája és kisdédóvója létrejöttéről. Emellett a szerző külön alfejezetben foglalkozik a Szekszárd XIX. századi mindennapjait formáló Augustz család történetével, továbbá betekintést nyújt az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eredményeinek és következményeinek helyi szintű hatása-iba és sajátosságaiba.

A neoabszolutizmus időszakától az eseményeket az első világháború végéig bemutató fejezetek Csekő Ernő főlevéltáros, tanácsos kutatásának eredményei. A szerző kezdetben

kitér a szabadságharc bukása után Szekszárdot érintő megkorlátozások részleteire, valamint a katonai megszállás okozta nehézségekre. Emellett feltárja a város uradalmon belüli központi, megyeszékhelyi és kereskedelmi funkciójából adódó, XIX. századi fejlődési lehetőségeit és korlátait. Továbbá bemutatásra kerül a polgári átalakulás helyi társadalomra való hatása, valamint a Szekszárdot a XIX. század derekán működtető, majd a nagyközséggé válással (1872) részben átalakuló tisztségviselői szervezet. A Szekszárd dualizmus kori történelmét ismertető oldalak fókuszában a nagyközség várossá válásának folyamata áll. Az ekkoriban kialakuló kulturális és szociális intézményrendszer, a meginduló közművesítés, a javarészt kisipari létesítmények alapozták meg az 1905-ben elnyert rangemelkedést. Ehhez a gyarapodási folyamathoz tartozik továbbá a *Boldog békeidők* című alfejezetben bemutatott, helyi szinten végbemenő polgárosodási folyamatnak és eredményeinek, így egyebek mellett a társas- és olvasóköri, egyesületek, az ekkoriban kiépülő iskolahálózat, a helyi hírlapok alapos ismertetése. Ezentúl a dualizmus korának második felére vonatkoztatva a szekszárdi urbanizáció menetéről is képet kapunk, beleértve a város épületállományát, a városközpont átalakulását, illetve Szekszárd infrastruktúra- és közműhálózatának bővülését. A Csekő Ernő által jegyzett utolsó egységből a „*nagy háború*” alatti és az azt követő forradalmi eseményekről kapunk képet. A szekszárdiak – az országos viszonylathoz hasonlóan – kezdetben üdvözölték a háború kitörését, azonban a hadiesemények a város életében is jelentős változásokat hoztak. A szerző ezeket részleteiben is ismerteti: bemutatja a hadisegélyrendszer működését, a közellátási nehézségeket, a hadigazdálkodásból adódó problémákat. Említést tesz a legyengült lakosságot sújtó járványokról is. Zárásként bemutatásra kerülnek a háborút követő helyi politikai körök állásfoglalásai, továbbá szélesebb kontextusba helyezve az 1918–1919. év szekszárdi eseményei.

A király nélküli királyság és az átmeneti korszak szekszárdi eseményeit Ruzsa Éva, a Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltárának főlevéltárosa, tanácsosa által jegyzett fejezetek veszik sorra. Bevezetésként az iparosodás hiányáról ad áttekintést, amelyet a város fejlődésének korlátjaként értékel. Ezután ismerteti a Szekszárd jogállásával kapcsolatos változást, vagyis, hogy a rendezett tanácsú városi rangot 1929-ben a megyei jogú városi pozíció váltotta fel. A változással Szekszárd önkormányzati jogai egyértelműen bővültek. Mindezt a szerző a város 1918–1944. közötti tisztségben lévő, emblemikus polgármesterének, Vendel Istvánnak a tevékenységén, valamint a képviselőtestület összetételének, jogkörének és munkálkodásának bemutatásán keresztül érzékelteti, kitérve a státusváltás előtti, 1920-es évek történéseire is. A két világháború közötti időszakra vonatkozóan olvashatunk a lokális gazdaság piaci változásokról és helyi igényekre adott sikeres vagy épp sikertelen reakcióiról, a városi lakosság társadalmi tagozódásáról, kiemelten a nők és a zsidóság korabeli helyzetéről. Mindemellett bemutatásra kerül Szekszárd XX. század első felében végbement, figyelemre méltó ütemű urbanizálódása, iskolarendszere, a művelődést és szórakozást szolgáló önszerveződései, valamint a város szociális hálójának bővülése. A második világháború alatti időszak eseményeit tekintve a helyi zsidóság szenvedését és a hátszország megpróbáltatásait részleteiben mutatja be a fejezet. A szintén Ruzsa Éva tollából származó – *Az átmenet évei (1944–1948)* címet viselő – fejezetben a szerző betekintést enged a szovjet megszállás helyi következményeibe, az időszak baloldali érzelmű pártjait helyzetbe hozó politikájába és annak hatásaiba.

A XX. század második felének szekszárdi eseményeit a kötet szerkesztője, V. Kápolnás Mária mutatja be. A szerző a szovjet mintára bevezetett tanácsrendszer felvázolásával kezd, s kitér a Szekszárd vállalatait, a kereskedelmet, majd a mezőgazdaságot érintő államosításra, a lokális (kisipari) termelőszövetkezetek és állami gazdaságok létrehozására, a ma-

gánkisipar ellehetetlenítésére. A szovjet típusú berendezkedés kiváltotta következmények is említésre kerülnek, így például a beszolgáltatási terhek, a pénzádó, a lakáshiány, vagy a jegyrendszer bevezetése. A Nagy Imre-kormány hatalomra kerülését követő enyhülés helyi szinten való megjelenését is érzékelteti a szerző, továbbá vázolja az 1956-os szekszárdi eseményeket és következményeit. Az 1950-es évek második felének eseményei közül a mezőgazdaságban a kollektivizálás mellett az „élni és élni hagyni” elv érvényesülését emeli ki, míg az 1960–70-es évekre vonatkozóan az ötéves tervek alapján megvalósuló iparosítást, az agráriumban a nagyüzemi mezőgazdasági termelés kialakulását. Megjelenik a XX. századi városkép átalakulásának bemutatása: a lakosság számának növekedése magával hozta a lakásépítések intenzívebbé válását, az intézményrendszer (iskolák, boltok, kulturális létesítmények) bővülését, amelyek a mai napig alapjaiban meghatározzák a városképet. A szerző az 1980-as évek gazdaságot és társadalmat érintő válságának, valamint a politikai rendszer átalakulásának szemléltetése révén jut el a köztársaság 1989-es kikiáltásáig. A kötet utolsó egysége az első szabad választásoktól (1990) indulva mutatja be Szekszárd politikai erőviszonyait, valamint a rendszerváltás utáni évtizedekben a gazdaság különböző ágazataiban végbement privatizációt és annak városra gyakorolt hatásait.

Összességében a kötet Szekszárd és sok esetben a megye, a térség történelmét az őskortól a legújabb korig terjedően tárja az érdeklődő elé. Egyedüli negatívumként – ismeretterjesztő kiadványról lévén szó – legfeljebb az olykor roppant tömör megfogalmazás róható fel, amely nyilvánvalóan a terjedelmi korlátok következménye. A szöveg értelmezését ugyanakkor nagyban segíti a minden fejezetben a margón megjelenő számos „szövegdoboz”, amelyek például egy-egy fogalom kibontására, a város emblematiszáló személyiségei életrajzána rövid összefoglalására, vagy a törzsszöveg árnyalására szolgálnak. Emellett külön említést érdemelnek a korabeli forrásidézetek, amelyek színesebbé teszik az egyes fejezetek mondanivalóját. Hangsúlyozandó továbbá, hogy a kötet gyakorlatilag képeskönyvként is funkcionál a sok, a legtöbb esetben eddig publikálatlan illusztráció – fotók, térképek, levél- és kéziratári forrásanyagok – révén.

Ki kell emelni továbbá, hogy a könyvhöz Gesztesi Enikő, a szekszárdi Garay János Gimnázium tanára jóvoltából a középiskolás korosztály számára egy munkafüzet is készült, azal a céllal, hogy a város történelmének megismerése könnyebben a helyi történelemtanítás szerves részévé válhasson.

Szalai Ágnes

## HÍREK

**Római játszótér, kelta emlékhely.** A római kort idéző játszóteret, fűszerkertet építenek a Paks melletti Lussoniumnál, a bölcskei Szent András-kastély területén kelta emlékhely épül, és felújították a XIX. századi műemlék kápolnáját is egy térségi turisztikai fejlesztés részeként. A Dunakömlődön található Lussonium területén egy római őrtoronyra emlékeztető játszóteret, mászóoszlopot, római harci szekérre hasonlító építményt, mérleghintát készítenek, emellett az ókorban is ismert növényekből fűszerkertet telepítenek. A dunai limes vonalán hajdan álló római őrtornyot bemutató helyen sétányt is kialakítanak közvilágítással, térburkolattal. (MTI, 2021. jan. 11.)